

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 2.

У НОВОМ САДУ 10. ЈАНУАРИЈА 1885.

ГОД. I.

ТРИВА СВИРАЦ.

СЛИКА ИЗ ПОТИСЈА.

(Наставак.)

3. „Ватра! Ватра!“

Дегла Стана, легла и ћерка јој; ал се још у мраку разговарају: како из несреће срећа изађе.

Већ се умориле, ћуте. Очи им се склопиле, таман да заспе, кад зачуше на сокаку:

„Ватра! Ватра!“

Кроз прозоре спазе светлост, као да им гори кућа над главом.

Скочише и обукоше се.

Припуцаше понеке пушке.

Њих две истрче у авлију. Имају шта и видети — Тацкова кућа сва у пламену.

Завришташе оба две.

Комшије отворише и њихову капију.

„Имате ли бунар?“ питају.

„Имамо.“

„Дајте судове!“

Изнесоше им а кукају.

Дођоше и комшинице.

„За бога изнесите напоље, што имате. Сачувај боже несреће, ал може се и ваша кућа запалити па да вам изгори све.“

И комшинице припомогаше те изнесе све наспред сокака, а нису баш имале бог зна шта износити.

Јела уплакана чува хаљине, а Стана још тражи по кући, није ли што заборавила.

Насред шора читав вашар. Женске главе из оближњих кућа поизносиле све ствари на сокак па с децом кукају и запевају. Мушке главе попели се које на кров својих кућа те га покривају дебелом поњавом, које додају воду онима на крову, да поливају, како им се не би куће запалиле, јер варнице одлећу на све стране.

Око запаљене куће силесија сељана. Једни се наређали око оне две штрцаљке, што их

брзо довукли из варошке куће, па вуку шмрк. Други носе воду које у бурадима с Тисе, које у ћупама и котловима из оближњих бунара, па је сипају у штрцаљке или где је најопаснија ватра. А једни опет поизнадизали мотке и чакље те чепркају по запаљеној трсци на крову, како би вода свуда продрла. Ту се виче: „Воде! — Овамо! — Поливај!“

Понајвише сељака искупило се у гомиле па гледе, како други гасе а мудрују: ко је упалио? Њихова је кућа подалеко, нека гасе Тацкове комшије.

И власт је ту. Кнез, бележник — он наређује око једне штрцаљке — благајник, еш-кути, разуме се и сви кишбирови. Терају људе, да гасе и пазе бајаги на некакав ред . . .

Око Јеле искупиле се комшинице.

„Ко ли је, боже, ватру подметнуо?“ пита Мара Швољина.

„А ко ће то знати!“ одговара Перса Шаренгаћина.

„Тацкови су баш добри људи, никоме нису ни оволико натрунили. Да кажем, свете им се — ко?“ чуди се Сока Ланалова.

„Хм! Можда има кога!“ умеша се опет Перса.

„Шта, шта“? питају све у глас.

„К'о велим, Војин се данас поцавељао у колу. Једног оборио другог изгазио. Ко зна — ђаво не спава!“ и Перса подиже главу, као да хтеде рећи: „ви се тога не би никад сетиле“.

„Иди бога ти! Ено се Арса први успео на кров па стоји сред жеравице са гвозденим вилама и чепрка. Што би палио, кад ето како гаси!“ брани га Мара.

„Е ал онај други! Трива му је, веле, претио, кад га одвукоше“, објављује Перса.

„Трива — Трива!“ поче Јела као за себе.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Мало час — нема сат — прошао је туда. Самном се разговарао. Рекао ми: запамтиће, кад те је полио! Па онда оде тамо“.

„Трива?“ питају све комшинице.
„Па он!“ одговара Јела, а чуди им се.
„Не рекох ли ја?“ подвикну Перса.

„А шта?“ пита Јела, јер она је само при крају чула, где споменуше Тривино име — занела се са својим мислима.

„Та знаш, она свађа, па онда је претио и у колу и пред тобом, па туда је прошао — вели Перса, ал не довршује, већ слеже раменима и погледа у пожар.

„Зар ви мислите —“ Јела не смеде изрећи страшну сумњу.

„Не велим: јесте, али ко зна! На послетку, што да није? Киван је!“ доказује даље Перса.

„Тако вам бога, не говорите, шта сте од мене чуле — што да страда човек можда ни крив ни дужан!“ Већ јој жао, што се изрече.

„Можда, можда! — Ал не бој се — нећемо!“

Па ипак су замало знали сви око ватре, да је Трива кућу запалио.

Кнез разашље кишбирове на све стране, да траже Триву. Ишли му кући дваред, триред — нема га. Ишли по свима крчмама, ишли у велику па у малу кавану — нема га. Као да је у земљу пропао.

Тешко њему, да га нађоше. Народ је страшан судија — у ватру би га бадио.

Једва га пред зору нађоше и одведоше у затвор.

Дотле је ватра угашена и осташе тек два три човека на згаришту, чувајући, да ватра где опет не букне.

Штета беше велика. Кров је изгорео, а таван пропао. Истина спасоше ствари, али на тавану пропаде четрдесет мерова жита, што Војинов отац не хтеде продати јесенас, већ чекао, да на пролеће житу цена скочи, а нешто му је требало и за семе.

4. После суда.

Читав се дан говорило само о ватри и о Триви.

Љубопитни сељани једва дочекали зору, да виде суд.

Искупило се света пуна судница, а још их много било у авлији, задоцнили се, па не добише места.

Испиташе сведоке, што видеше свађу у колу, што чуше Тривину претњу.

И Јела мораде казати, што је знала. Зазорно јој било, али не имаде куд.

Истегаше судије народ напоље, да се посаветују.

Саставише пресуду и прочиташе је. Триву пустише, јер нема доказа, да је паликућа.

Човеку без осећаја то је доста, да каже: писам крив. Ал у кога је меко срце, тај друкчије разуме оно: пушташ се, јер нема доказа против тебе.

Светина дочекала Триву, кад је излазио из суднице. Било ту народа, све се гурају.

Трива је блед, посрће.

Уклонише му се с пута. Боје се, да се о кога и не очеше.

Никога није видео, а није их баш ни гледао. Ишао је напред, куд било.

Сретали га људи, сретале жене. Нико му не рече речи. А пре! Но свеједно. Он их и тако не би чуо.

Деца, чим га видела, беже.

У њему је врило.

Ишао је напред а мисли. Јадно му мишљење! И не домисли једну мисао, а искрсне му нова.

У бунилу је. Све му се чини, то је сан, пробудиће се. Не може бити, да он невин страда...

„Изгледа, да то није ништа“, говори у себи. „Закон ме пушта — јадно пуштање! А не рече ли суд оним „нема доказа“ да сумња? Па тек свет! Свет не сумња, свет зацело мисли: ја сам. Ај, ај, свете, пакосни свете! Ти си рђав па ћеш пре рећи: и сваки је човек рђав, него што ћеш му држати страну. Знаш те, свете, знам! Ти ћеш ме се клонити, јер сам сад бела враџна — та за бога, ја сам паликућа, био сам у аришту. Мене жигосаше! Свачија врата биће ми затворена, јер сам био робијаш. Деца ће на ме прстом показивати: паликућа! Мајке ће одојчад плашити, кад прођем соваком: паликућа! О, боже! Шта ти тако скривих?... Ал ниси ти! Људи, људи су! Кажу: закон. Шта је закон? Ледена санта, као зими санте у Тиси. У закона нема срца, нема душе. Он не зна, шта је срце, шта је душа. Немилостиво забоду човеку у срце нож, па га пусти: иди, нема доказа! А што ми је отровао живот, узео душу, то је ништа. Ко ће мени то вратити? Зар оно ваше: нема доказа?... Кажу, паметни људи пишу законе. Паметни можда, али зацело људи без срца, јер су им закони тако немилостиви. Дајте ви мени законе од крви и меса, као што смо и ми, па

ће они друкчије судити. Такви ће закони мислити, као и сви, што су од крви и меса. Они ће разумети срце, јер имају срца, и по срцу ће судити... Пустили ме — смешно! Па могли сте ме лепо убити, па онда рећи: иди, ниси крив! А што нисте добро очи отворили, па да ме не водите као зликовца у ариште, док ми се кривица не докаже? Кад ми образ укаљасте, кад ми то највеће благо узесте, а ви ми се још подсмевате оним милостивим: нема доказа! О, да сам нешто силан —! Али куд сам пристао сам овако сићушан, слабачак! Јачи си ти, свете! Не могу те ја својим раменом исправити — ја одох! Нисам само ја, што на правди страдам. Било их је и пре мене, а биће их и после. Ја одох. Кад у теби не нађох мира, има где ћу га наћи... Је ли, Тисо, ти ниси човек, ти ниси закон? Ниси, дабогме да ниси! Ти ћеш друкчије примити обичног свирца, што и онако није ништа код људи, а тек како га попреко гледе, кад веле, да је паликућа, да је робијаш! И твоје је срце ладно, ал је леденије у људи, јер ћеш ме ти милостивије примити.“

У мислима је дошао до Тисе па је стане гледати. Страшан је то поглед, очајан. Тако гледа човек, коме је свију нада нестало, тако гледа несретник, који се прашта са светом.

„И она, и она чак сумња! Она долази на суд и вели: синоћ је туда пролазио! О, а ја луда! Ја држао, она је анђеол! Ја бејаш кадар дати главу за њу — а она сведочи, да сам злочинац! Још бих којекако поднео, што ме свет криви — није ми напоследку стало, шта свет о мени мисли. Али ти ме за срце уједе, баш ти! Некако си ми ти друкчије била од свет света, тебе сам друкчије гледао. Десило се коме што, не десило, мени скоро свеједно. Али тешко ми било, кад тебе глава заболи. Нисам хтео о томе мислити, зашто је то тако. Криво сам то од себе самог. — Стид ме је, што полудих овако стар. Али шта ћу! Ту ми памет није господар. Где срце говори, памет ћути. Да, да, ти си једино створење, што волим. Па зато ми је тешко, зато ме тако боли, што и ти на ме устаде... Нека ти је просто! Ја те сувише волим па ти не могу зла пожелети. Остај ми збогом — ја одох!“

Па стаде обали на крајчак и саже се, да скочи.

„Триво!“

То беше врисак из уплашених груди, да ти мозак потресе.

Он се окрете — Јела!

Бацила суде и као без душе не иде, већ лети. Трива се застиди.

Јела допаде.

„Ти да се давиш, ти! Јеси ли полудео?“ пита га а једва дише.

„И сам се чудим, како већ нисам, а нисам, јер знам шта радим“, одговара он а срди се, што баш она сад искрсну.

„Како знаш, кад хоћеш да скочиш у Тису?“

„А како да не скочим? Ја нисам много имао, ал и што сам имао, и то ми узеше зли људи — моје поштење! Па —“

„Нису, нису!“ пресече га она. „Та ти још и не знаш. Него хајде кући! Страшно ми те погледати тако близу Тисе. Успут ћу ти причати све!“ па га повуче за руку а сва дрхће.

„Зар ћеш смети кроз село самном, с робијашем, с паликућом?“ прекорно је пита он а пође с њоме као послушно дете.

„Имаш право, што ми преговараш. Али мани то! Чуј! Мало пре сам чула, да се изрекао Арса. Пио ноћас у малој кавани, и опио се, а ту било још друштва па га боцкали, што га изгази Војин. А он је онда пред свима казао: „он мене изгази а ја њега огреја; идите, кажите суду, да сам га ја запалио, само се онда добро узмите на ум!“ И то већ зна цело село.“

„А хоће ли ко пред судом то рећи? Знаш, да неће. Арса је газда. На оваквог сиротана, па још свирца, зинула и хала и врана. На њега не сме нико зуба да помоли. Има тај новаца. Ма да сам прав-здрав, мене ће се свет клонити, јер сам био на суду, био затворен. Он ће и као кривац бити, што је био, јер није био на суду, није осуђен.“

„Све којешта! Свет је лаковеран. Учини му се: овако је било, па то и верује. Кад види, да се преварио, не верује.“

„Само све то не опра с мене љагу. Има свакојакних људи. Лушиће ми когод у очи, кад год му је воља: робијашу! Не морам ја бити крив, што робовах, ал робовах, па ме гризе, што ме ма ко тим осрамотити може. То ми сад нико више не опра.“

„Како не опра? Та свет сад зна, ко је паликућа.“

„А суд?“

„Та знаш, они, што су с њиме сву ноћ пили, неће сведочити. Арса је кадар свашта учинити па се људи клоне беде.“

„Да, да! Ја не дирнух још ни мушицу и на

мене дођоше толики пред суд па чак и ти, Јело!“
Ту је жалостиво погледа.

Она обори очи.

„Знаш, сама не знам, шта ми би, те ми се омаче, да си прошао баш пред саму ватру поред наше куће. Комшинице то једва дочекале па раструбиле на све стране. Ја се покајала, али протрч' зече! Кад пред њима рекох, морадох и пред судом рећи.“

„Баш само зато мораде?“ пита је он а општро у њу погледа.

„Та да ти право кажем, није. Нисам научила лагати, казаћу ти. Поведох се за срцем. Ваљда ћеш знати, да мрзимо онога, што учини које зло ономе, кога волимо. Је ли, да ти то знаш?“

„Ја? О, знам, те још како знам! Али куд ћеш с тиме?“

„Па видиш, ти си му упалио кућу — тако сам мислила, јер тако су сви говорили. Ја опет

његу волим. — Али шта ти је? Што си посрнуо?“

„Ја? Запео сам ногом.“

Јела му је причала: како воли Војина, како и он њу воли, па и то је наведе, да сведочи. Причала му, како се измирила с Војином, како ће је он узети.

Трива ништа није чуо. У ушима му тутњава, као да ковач Мија у њима највећим чекићем лупа. Пред очима му се мрак хватао. На срце му се свалио страхан, несносан терет, да га угуши! Кајао се, што је послуша те не скочи у Тису. Па онда све то наједаред престаде. Нити је што видео, нити чуо. Био је као мртав...

Кад се из тог мртвила пробудио, лежао је на постељи у својој соби. Осећао је, да је болан, преболан.

„Хвала богу!“ рече старица, што је седела на банку — далека му рођака па га болесна дворила. „Од јуче лежиш ни жив ни мртав.“

(Свршиће се.)

А Л Е М О В И.

СРЕТНА ЦУРА.

(Свршетак.)

V.

зора се из сна буди —
отиш'о је давно драги,
а цурици на уснама
осмејак се игра благи;

таласаво њене груди
надимљу се, боже благи!
она снови: није сама,
већ је и сад крај ње драги.

VI.

Сунце сину па се краде
до сенице оне мале,
а тичице гледе марне,
гледе па су задрхтале.

Сјајно сунце на њу паде —
њене усне задрхтале,
прогледале очи чарне
пробуђене цуре мале.

VII.

Већ одавна зора руди,
а на башти цура мала
притворила крадом врата
па их тихо закључала.

Ох, ала јој дршћу груди!
У њима је закључала
сваку речцу свога злата
заљубљена цура мала.

VIII.

У башту се цура скрила,
у руци јој књига мала,
дршћу груди, к'о да слуте,
шта би књига касти знала.

Дршћућ' књигу отворила,
разабрат' је само знала:
сутра зором искаћу те,
невестице моја мала!

IX.

По небу се звезде гасе,
и њима се хоће спати,
ђувегија-месец спава
и сјајни му сани свати.

Цура мала подигла се,
не хте јој се више спати —
највећа јој свиће слава:
одвешће је драгом свати!

Ж

РАЗНИ ПУТЕВИ.*)

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Машић није изрекао своју наду, само је ду-боко уздануо и наставио свој ход. Није ни приметио, како се за њим журио један господин, и тек онда је спазио, кад га је овај сти-гао и по имену га позвао.

— А, господине Дражићу, откуд ви? запита Машић тог господина.

— Идем са пробе, одговори Дражић, и данас ћемо приказати „Мученике“, па баш сам радознао, где су та места, где нисам задовољно естетично осећање „полумесеца.“

— Па јесте ли наишли на та места? настави Машић своје питање.

— Нисам, одговори глумац, ма да сам се тру-дио, да их нађем. Али, настави и погледи Машића оштро, не познајете л' ви тог критичара?

— И ја бих волио, да га знам, рече Машић на-мргођено, јер му не одобравам ни речи ни начин писања.

— К'о бајаги, викне Дражић, као да га не знате!

— Не знам збиља, рече Машић зачуђено.

— Баш не знате? запита Дражић сумњивим на-гласком.

— Не знам.

— А оно ћу вам га ја рећи.

— Баш сам радознао.

— То је неки господин Светозар Машић, гимна-зијски професор, рече Дражић и погледи Машића срдито.

— Ја? Јесте л' при себи! рече Машић и ступи корак натраг.

— Тако је, одговори Дражић живо, моја ме слутња не вара.

— Варате се, господине мој. И ма да нисам дужан да вам се правдам, опет вам дајем своју реч, да ја нисам написао ону фамозну критику, и да немам ни појма, ко ју је писао.

На Дражићевом лицу показала се нека мала неприлика, почео се Машићу извињавати, али овај није даље ни пазео на његове речи, већ настави:

— Окајмо се сада личности, ствар је главна. Ја збиља не одобравам критику, особито што се вашег приказивања тиче. У осталом, нек вас теши, да моје мњење дели скоро цела публика. А да је тако, то нек вас увери околност, да су већ досад распродана сва места за данашњу представу.

— То ми је мило чути, господине, рече Дра-жић, то ми је неко задовољење. Али не само мени

већ и песнику. Збиља, не знате ли, ко је написао ту драму?

— Не знам, не знам, одговори Машић мало не-сигурним гласом, немам ни појма.

— Мене је нападај критичарев озлоједио, рече Дражић, и ма да не знам, чије смо дело ономад приказивали први пут, опет ме једи, што се истина тако безобразно шамари.

— И ја сам тога убеђења, рече Машић живо, не познајем ни ја писца као ни ви, па ме опет једи, што је изашла таква критика. О вама нећу ни да говорим; то је чиста ствар: та је критика обичан и пакостан — памфлет.

Док се обојица тако разговарали, приступи им господин један, који их је већ издалека са неким смешењем посматрао. И Дражић и Машић дочекали су га са прилично хладним поздравом.

— Ви се као нешто срдите на мене, рече овај и окрене се Дражићу, и то по свој прилици због последње критике. Не одобравам је ни ја, али шта ћете, стубови мога листа морају бити сваком на расположењу.

— Баш сваком? запита Дражић хладно.

— Но, но, ја не мислим баш сваком, одговори уредник. Ви ме ваљда разумете.

— Морам признати, господин Милићу, да вас не разумем, рече Дражић.

— Хоћу тим да кажем, настави Милић, да по-штујем мњење сваког човека. И као што сам при-мио критику, готов сам примити и одговор на њу.

— Ви бркате појам „критике“ са појмом „пам-флета“, рече Дражић оштро. На такво што не од-говара се речима већ батином.

— Охо! рече Милић, ваљда нисмо тако далеко дошли!

— Боме јесмо, настави Дражић. У осталом, то ваљда увиђате, да мени не доликује одговарати, и као што рекох, не речима. Ја знам да је моја игра била као што треба, ево, питајте господина Машића.

Милић се окрене Машићу са радозналим лицем, али овај се не хтеде упустити у разговор, већ је само главом дао знака, као да одобрава глумчеве речи. Милић се само насмехи, па онда рече:

— Већ видим, да сам наукао на себе немилост ващу, али будите уверени, да мњење критичарево није уједно и моје.

— Па што сте га онда пустили у лист, и то без икакве примедбе с ваше стране, рече Дражић

* У прошлом је броју на два места у овој приповетци погрешно штампано „Записник“ место „Заточник“. У.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

оштро. То није у реду, и на сваки начин крњи углед вашем листу. Па онда још анонимно! Идите, молим вас, нисте ни ви бољи.

Милић је на те речи само слегао раменима, у знак, да појми до душе рђаву вољу Дражићеву, али да засад не може помоћи ништа. Затим се окрене Машићу и рече:

— А оно напишите ви одговор, дајем вам своју реч, да ћу га штампати од речи до речи.

— Можда бих и написао, одговори овај, али не знам, коме да одговорим а са људима, који нападају иза бусије па још и под чувидом, немам никако воље да се упустим у озбиљну борбу.

— Немојте се потписати ни ви, примети Милић.

— Кад се тиче личне ствари, нећу да тајим своје име, одговори Машић, немојте даље говорити.

— Па не зна се ни писац драме, примети Милић опет.

— То је друга ствар, рече Машић, писац није нашао никог, услед тога је требало имати обзира, особито кад се зна, да драма није баш тако за одмет. У осталом, шта се и упуштам у разговор, кад имам важнијег посла. Клањам се господо!

— Идем и ја, рече Дражић и оде са Машићем.

— Мало сам забраздио, говорио је Милић у себи гледећи замишљено за оном двојцом, али то је било све из најбоље намере. Да зна Машић, како сам дознао, да је он писац те драме, и да сам ја главом написао критику, не би ми никад опростио. Драма по себи није рђава, али ја сам уверен, да Машић неће на том пољу дотерати далеко. Ја хоћу да га натерам, да се ода на политично поље, ту нам требају борци. Времена су врло озбиљна, и кад се и такво перо, као што је Машићево, ода безуспешном љубавном гукању, онда ме свагда прође јетка муња. Не, не, он мора напустити то поље, и ја га морам задобити за себе. Па да му драма има бар неке политичне тенденције, онда још бог да прости, али овако! А Дражић! Сиромах, он се нашао у небраном грожђу! Мораћу га похвалити. Машић је заљубљен у Влајковићеву Даринку, због тога се и бацио на сентименталност; али наша борба захтева озбиљне војнике, а не бледе месечаре. Идем Љубици, да чујем, шта је она свршила код Влајковића. То је девојка! Та би за народну мисао и у ватру и у воду.

Милић се већ упутио лагано Љубичином стану. Љубичин је отац био трговац, и био је и душом и телом заузет за народну ствар. Зато је и допуштао, да му Милић долази у кућу. Шта више, поносио се тиме, што му је уредник „Заточника“ скоро свакидашњи гост, и кад би Милић запросио у њега руку јединице његове, не би му је одрекао

никако, ма да је знао, да Милић осим листа свог нема иначе никаквих материјалних средстава. Стари Живковић имао је ту своје назоре. Имућан као што је био, од вајкада је ишао за тим, да оствари своју вољу и своја начела. Суграђани су га и уважавали. Он је био председник читаонице, певачког друштва, био је главни тугор црквене општине, и народна је странка свагда могла на помоћ његову рачунати, било сад речима, делом или материјалним жртвама. Жену је сахранио давно, и сву наклоност пренео је на јединицу своју. Али Љубица је знала и оправдати очево поверење. Кућу је водила сама, и то без икакве натезе или мргоћења, па ма било колико му драго гостију, јер цовијални старац држао је отворену кућу. Уз то је била Љубица и лепа и оштроумна — није чудо, што се поред ње многи загрејао. Милић је њу познавао као малу, био је некад њен прецептор и између њих се развило осећање као између брата и сестре.

Милић је затекао Љубицу у кујни, где је са куварицом удешавала ручак. Чим је дошао, изађе она из кујне и уђе с њиме у собу.

— Баш су озлојеђене, рече и насмеши се. Али, и то вам морам рећи, пронашла сам још неку ствар.

— А коју? запита Милић.

— Мала Драгиња заљубљена је у глумца Дражића, рече и погледи Милића.

— Није могуће, одговори овај.

— Маните се тога, настави Љубица, ту наше очи боље виде него ваше. Бранила га је, и заузела се за њега свом снагом, да ми је чисто жао било, што сте га тако испресекали.

— И мени је жао, рече Милић, нисам требао радити, али, даје се то исправити. А како Даринка?

— Огорчена је, одговори Љубица. Она ће за цело Машића тешити и храбрити, те тако нећете постићи, шта сте хтели. И опет вам кажем, ваша је критика била сувише оштра...

— Рана, што је задаје оштар нож, најбоље се лечи, примети Милић.

— То је све лепо, одговори Љубица, али није доста задати само рану, треба у један мах постарати се и за лек.

— Ту имате право ви, рече Милић. Но, и то се даје исправити. Читаћу вам критику, коју ћу написати на данашњу представу. Баш сам радио, шта ћете приметити.

— Видићу, шта ћете написати, рече Љубица и насмеши се.

— А ко је написао ону врашку критику? зачу се сад крупан глас, глас старог Живковића. Море, господине, тај критичар хоће да пробије прозор па је срушио целу кућу. То не ваља.

— Сад је већ написана и по целом је свету растурена, одговори Милић и рукује се са Живковићем. сад се не да поправити.

— А ко је био тај мајстор? настави старац своју реч.

— То је тајна уредништва, одговори Милић.

— Али мени можете рећи, мени насамо, ево у уво, или гласно. Иди ти, Љубице, у кујну.

Љубица изађе смешећи се а Милић настави:

— Не може бити.

— Срдићу се.

— То ви нећете. Познајем ја вас врло добро.

— Е, кад је тако, нека га носи враг, рече Живковић и одмане руком. Али останите ми данас на ручак.

— Ту нек се противи ко може, насмеја се Милић, остаћу, па, знате шта!

— Шта?

— Да критизирамо ручак, да видимо, шта ће рећи госпођица Љубица на то.

— Хе, хе, баш сте ђаво, рече Живковић. Али немојте строго, јер знам да уме скувати ручак као нико.

— Нећу бити строг, али треба и ви да ми помогнете.

— Хм! Хајд, видићемо.

— Нема ту, видићемо, већ треба баш зацело.

— Па добро; али ако је збиља добар?

— Тим ћемо се пре измирити, рече Милић.

— Е па хајдеде!

У то ступи Љубица у собу и позове оца и госта на ручак. Кад је дошло печење, почео се Милић збиља да мргоди. Старац му је секундирао, али кад је видио, да је Љубица речи њихове к срцу примила, престаде одмах даље говорити, дозове ћерку к себи и пољуби је у чело.

— Овај телбиз је свему крив, рече и покаже на Милића, он ме је наговорио да то радимо.

— Зар тако! рече Љубица и погледи Милића.

— Опростите, одговори овај, нећу више никад замерати ономе, што је заиста добро.

— Запамтите, што сте казали, рече Љубица.

Милић је погледи и затим се насмеши у знак, да је схватио смисао њених речи.

У најбољем расположењу довршили су ручак.

(Наставиће се.)

НЕМИЛОСТИВОЈ ДРАГОЈ.

(ПОСТОЈНИЦА.)

Ош један пут ме жеље ломе,
Да те видим на растанку томе,
Пре нег' одем путу далекоме,
Да ти кажем, шта си срцу моме.

Да ти кажем речма жалостивим,
Колико те због лепоте кривим,
Да ти кажем, кол'ко ти се дивим,
Да ти кажем, да за тебе живим.

Да ти кажем, макар и за наго...
А ти мисли, како теби драго;
Само знај, да једно срце благо
Сломио је твој одговор — наг'о!

Будимислуга 1885.

Б. Брапчић.

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ

УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак.)

азгледавши овако поделу српских и бугарских народних песама, рецимо коју о претхришћанским српским народним песамама.

І. Песме од коледе и божићне.

Покојни Вук Караџић, описујући живот и обичаје народа српскога, овако пише за коледа: „Од прије су ишла момчад у очи Божи-

ћа од куће до куће те пјевала пјесме од коледе, у којима се уза сваку врсту припијева: коледо... Момчад она, што играју и пјевају, зову се колеђани. Овај се обичај међу људима нашега закона готово са свијем изгубио, али у кришћана још траје. — Читава колед, рече се и сад, кад иде много људи заједно. „Колеђани дакле иду по кућама у очи Божића и певају своје песме, којима желе добра, изо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

биља и благослова домаћину или оному, кому певају, а то могу бити: домаћица, девојка, снаха — па се не застане код њих, већ иду по кући и певају своје коледске песме и животињама: волу, петлу итд. Кад те песме отпевају, очекују колеђани од домаћина или домаћице, да их дарују. Ево потврде за то у неким коледским песмама.

Кад колеђани долазе пред кућу.

Отворите врата,
Врата су ви златна
Шиком шикосана,
Перјем искићена,
Перјем и ковиљем,
Смиљем и босиљем.

Кад колеђани улазе у кућу.

Добар вече коledo! Домаћине коledo!
Затекосмо, где вечера,
На трпези вино пије,
Твој говедар код говеда.
Краве ти се истелиле,
Кобиле се иждребиле,
Све коњице шугоноге;
Овце ти се изјагњиле,
Све овчице свилоруне и т. д.

Д о м а ћ и н у.

Домаћине господине, коledo!
Пловка шета по палати,
Није пловка, мила снаја
Свекра буди: „Дигни ми се,
Мили свекре, ето теби
Добри гости, *чим ћемо их*
Даривати?“ Ал говори
Мили свекар: „Ето, снајо,
Ето чоја нерезана,
Ето блага небројена,
Ето коња нејахана,
Даруј ти њи, чим ти драго.“

А сад прочитајмо ову коледску песму:

Домаћине, коledo, господине коledo!
Застасмо те за вечером,
Где вечеру ти вечераш,
Белим грлом вино пијеш,
И очима бисер бројиш,
И рукама гајтан плетеш;
Додај нама крај гајтана,
На чем' ћемо Бога молит'
За старога за Бадњака,
За младога за Божића;
Божић баје по свем свету,

По свем свету, по овоме.

Слава и част домаћину!

Тебе на част, господине!

Код ове ћемо се песме задржати, да сазнамо, шта значе оне речи у песми, где веле колеђани, да ће Бога молити: За старога Бадњака, за младога Божића; Божић баје по свем свету.

Вук нам казује у својим песмама овом приликом само ово: „Овдје се бадњак спомиње као некакав човјек или Бог (као и Божић)!“

Вук нам дакле рече, да се бадњак у тој песми спомиње као човек или као Бог.

Како је то? Ево како се доказује!

Стари народи, па и Словени су особито поштовали природне елементе. За то су им ватра, вода, ваздух и земља били као неке божанствене ствари, јер су то знаци натприродних божанствених бића, — као неких богова. Поштујући дакле та виша бића, поштовали су и њихова знамења, славећи их, приносећи им жртве и служећи им обреде. Много од тих старих обреда и обичаја није се могло изгубити преласком Словена из своје старе поганске вере у хришћанску, јер се такви обреди одржаше и данас, кад смо Хришћани. — Ево ћемо то наћи у нашим коледама. — Ватру сматраху Словени као део велике сунчане ватре, а тој ватри посветише три велика благодана у години: 1.) Благодан новорођена сунца или сунчаног бога, — а то су наша коледа. 2.) Мајске светковине и 3.) Летни сундокрет, што пада у лето, кад нам се сунце указује у свом величанству. Као што данас прослављамо благе дане песмама, тако се то и у старо време чинило приликом споменутих великих светковина. Између таквих песама су ево и коледске. Словени дакле имадоше бога сунца. Тај бог називао се код појединих словенских племена Перун. Не представља ли наш можда бадњак старога, претхришћанскога бога: сунца?

Ево шта се мисли о том.

Раст и ораси беху света дрва бога громовника Перуна. Тако замишљаху стари Словени. Код Словена па и нас Срба је обичај, да се бадњак посипа ораси и прелива вином. Посипање и преливање подсећа нас на небеску воду, која пада из црних облака и коју пије индијски бог Индра. У индијским митима се мисли, да су црни облаци краве, пак из тих крава — облака — пусти воду бог Индра својим муње-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

витим чекићем (муњом), те тако сиса своје краве — црне облаке, од којих воду прима. Зову га и пастиром крава. По германским митима музе опет Тунар своје небесне краве — облаке, јер се поткрепљује њиховим млеком — кишом и росом.

Небесну ватру даје громовник, и од те ватре надамо се богатству, срећи и благослову, за то њој и управо богу громовнику — Перуну жртве приносимо и данас приносимо, а кому?

бадњаку, који се такођер сија и светли; који је такођер ватра — јер ће се скоро засјати бадњак — та небесна ватра — тај стари бог ватре, громовник Перун. Сад ето мало боље разумемо Вукове речи: „Овдје се бадњак спомиње као некакав човјек или бог.“ Тај обичај је и у Литванаца и Лета. То је обичај, кога донесосмо собом из заједнице свих народа, и унесосмо из старе вере у нову веру.

(Наставиће се.)

ПРОСТ МОТИВ.

ОД ЈАНА НЕРУДЕ.

Чуј — чуј!“ у вису ко то кликће,
К’о птич’ји клик се ори то;
Обазирем се: црна врата
И мало гробље сеоско.

И опет слушам: „Ходи — жури!
Та свет је маска, лажан сјај:
Прелетео си земљу целу,
Па срећних душа нађе л’ крај?“

С чешкога.

Наслушкујем и тоне глава
И срце луна на сав мах,
И сузне очи немо гледе
Тај крст и под њим гробни прах.

Јест тако. На што пловит морем
Уз стрмен гора што се пет’?
Та ето унке тако мале
И под њом сасвим „нови свет“!

Н

ПУТ ОНИСНЕ ЦРТЕ.

УСПОМЕНЕ ИЗ ИТАЛИЈЕ.

ИЗ НАПОЉА У КАЗАМИЋОЛУ.

(Свршетак.)

Казамићола се диже с обале узбрдице и изгледа врло лепо с мора. Доле, на обали, су саграђене веће и угледније куће и те су тек незнатно страдале од земљетреса. Које куће и били нешто оштећене, те су биле већ у велико оправљене. Што сам пак ишао даље у горњи крај варошице, пустош је све то већа и очевиднија. И на оним зградама, које најбоље прођоше од земљетреса, били су зидови мање више попуцани, а које нису могле да одоле тешким ударцима, тима се на земљу сурвали кровови, претрпавши под собом кукавне становнике и њихов иметак. Срушило се близу 500 кућа и пропало је преко 100 људи; још више их је озлеђено. Срећа је још, што се земљетрес догодио дању, у сахат по подне, кад се многи људи, наиме из простијег реда, налазише у пољу, а да се земљетрес догодио ноћу, као и год. 1883., зацело би стао био далеко више жртава.

Пролазећи кроз улице, приповедао ми је вођа, колико је у којој кући том приликом пропало света.

Уђемо у цркву. Ова је истина стајала, али је била јако оштећена. На црквеној је кули стајао сахат, показујући тачно време, кад се збио земљетрес, а то је било у сахат и пет минута по подне. Кроз зидове црквеног здања јаниле су велике пукотине. У цркви крајњи неред. Клуце, иконе и свете утвари разбачене на све стране. Заиста тужан призор!

Кроз поједине улице, које су јаче страдале, није се могло ни пролазити. Рушевине од кућа беху сасвим претрпале путеве. Једне се куће оправљале а на другима биле прилепљене цедуље, да су на продају. Те се куће након земљетреса јамачно могле купити по врло умерену цену, далеко јефтиније, него кад се куће продају на јавној дражби.

Људи, који се спасли из порушених кућа, становаху под шатрама и у баракама. Кад сам пролазио туд, истрчи преда ме гомилица дечице, која се ту играла. Деца мора да нису осећала тешку несрећу, што задеси њихово родно место и родитеље им, кад се, невина, безазлена, тако ревно

одавала веселој својој забави. Дадох свакоме од њих по неколико новчића и они, пријатно изненађени тим даром, престану одмах од своје игре и весело отрче у шаторе к својима.

Дођем и на крај варошице. Беше ту недалеко студенац. Упутим се тамо с вођом, да мало отпочинем. Крај студенца затечем неког старца, сетна, суморна. Лице стиснуо у обе руке и оборио земљи. Није нас приметио, кад му се приближисмо. Мора да је и тај старац јако страдао од земљетреса, кад је тако тужан. помислим у себи, и желећи знати, ко је и шта је, назовем му бога и запитам га, шта је тако сетан, невесео. На то старац, подигав своје очи и приметив, да сам странац и да показујем сачушће спрам њега, приповеди ми тужним гласом, а очи му пуне суза биле, да је у земљетресу изгубио највеће своје благо, што га имаде на овоме свету, добру своју и непрежаљену старицу. Показа ми и скромни кућерак, у коме су они, истина у убоштву, али у миру и задовољству пробавили већи део свога живота, а који је сада лежао у развалинама.

У срце ме дирну несрећа доброга старца, где слабачак, изнемогао, остаде самохран на овоме свету. Како ли сретнији беше од њега онај Филемон из старог митолошког доба, који је након дуга сретна и блажена живота, дочекав лепу старост са својом старицом, добром и побожном Баукидом, с њоме и преминуо у један исти час! Дадох старцу мален дарак и он ме обасу благословима, као што уме само да благосиља старац, кад сам без помоћи остане на овоме свету.

Диван изглед беше са тога места на све стране, да га се човек не може доста да нажива. Природа се ту краси свима својим красотама. Одаевуд те окружава разноврсно растине, једно лепше од другог, и јужна дрвета: лимуни, неранце, гранате, смокве и винова лоза. Грожђе било већ зрело и гроздови, као смиљ жути, висили су са чардаклија и кућних зидова. Па баш у том крају, над којим је мајка природа тако издашно разасула све своје красоте и дражи, беснио је најљући земљетрес, разоривши скоро све куће. Највећма је страдао прост свет, који живи у горњем крају варошице и у пољу. Али прост свет уме трпељиво да сноси тај тешки ударац. Држећи, да му је суђено, да тако страда, не ропта против свога удеса. Искијани ће у сваког странца задобити љубави и симпатије. А Искијани заслужују то у пуној мери. Они су благе, тихе нарави, чедни, учтиви и поштени. На ту њихову питому нарав утиче много и искијанско поднебље, које је ванредно меко и благо. Ретки, врло ретки су злочини, па и омањи изгреди на Искији. Па кад

се и догоде, кривци су обично људи из туђине. Особито су на гласу са своје благости и питомости жене Искијанке. Оне су у томе праве слике и прилике некадашњих жена из невиног оног старокласичког доба, као што их нам с одушевљењем сликају стари писци. Сврх тога су Искијанке лепа лица и поносита стаса, а ту њихову природну лепоту диже још већма и живописно им народно одело.

Враћајући се натраг, рекнем своје вођи, да ме одведе у какву гостионицу да ручам. Он ме одведе у „хотел централе“ („Hotel centrale“). Та је гостионица усред вароши и како је са ње диван изглед на сву околицу, то је радо и похађа стран свет. С преда лежи напољски залив, у коме се огледа бајно, угасито плаво небо талијанско, с друге се пак стране осмејкују зелене планине искијанске, изнад којих се високо уздиже брдо Епомео. Дивно беше погледати и на једну и на другу страну! Али је ипак неодољиво и као са неком мађијском силом обраћало на се моје погледе море, божанско море, што се тихо, величанствено пружа на подножју убаве Казамићоле.

Чинило ми се, е ми долазе с мора неки надземалски, тајанствени гласи, који ванредно годе и срцу и души! Дуго сам стајао на гостионичкој тераси, уживајући дивни тај, неисказано лепог призор, и дишући свежи поморски ваздух. У хотелу је било тек мало света. Земљетрес беше јако застрашио госте, којих су иначе биле пуне, препуне све гостионице. Стран свет клонио се сада Казамићоле и тражио је друга места на Искији, наиме Лако и Формио.

Међутим се приближило време, кад се пароброд натраг враћа у Напољ. Тешко ми паде растати се од красна погледа са „хотела централе“, који ми и сада живо лебди пред душом и који никада нећу заборавити. Страшни земљетрес, што је две године затим, 28. јулија 1883, наново беснио на Искији, упропастио је скоро сасвим лепу Казамићолу. „Хотел централе“, с кога сам уживао некад тако диван поглед на плаво море и зелене горе, распао се у развалине, испод којих су толики људи нашли преку, грозну смрт!

Некад, како стари причају, отимаху се виша, надчовечанска суштства, Титани и Гиганти, о светску власт са небесницима. Небесници их победише након дуге, жестоке борбе, стрмоглавише их у бездане поноре па још наваљаше на њих големе стене и високе брегове. Такав један џин, по имену Тифеј, претрпао је дубоко под брдом Епомеом на Искији, и он, напрежући се, да се ослободи те тешке своје тамнице, проузрокује често земљетресе на острву. Тифеј се јамачно неће опростити страшних

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

окова, у које га немилосрдно сапута силни громовник Зеве. Али ма да је слаб и немоћан спрам небесника, то задаје ипак безбројне јаде самртним људима, па и последњи страшни земљетрес, који је

скоро коначно уништио убаву Казамићолу и јако оштетио цело острво, доказује јасно, како је слабак човек и ништава дела његових руку, кад се помаме против њега црни подземни дуси!

Др. Ђ. Дера.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

РИЈА И МЕСАЛИНА. Жалосна игра у пет чинова. Написао Вилбрант. Превео Јован Грчић. — Панчево. Наклада књижаре браће Јовановића 1885. Стр. 163 Цена 60 новч.

На развалинама негда непобедиве римске империје, која је сама себе направила господарем целог тада познатог света од истока до запада, да се то с већом хуком и трепетом сјурва у понору зала и неваљалства, — блуде и дан дани многе сенке, то да покажу млађим народима, који се над њима уздигоше, како ваља живети и мрети за општи спас, то да их одврате примером својим с пута, који води пропасти. Историја сваког народа красна је школа народу, шта му носи зло, шта добро. Али ниједна није тако до крајности изведена, као баш историја старих класичних народа: римског и јелинског. Што су цртице из живота према роману, то су историје осталих народа према историји та два народа. Тамо фрагментарност, овде потпуна целина, живот од колевке до гроба са свима могућим фазама у животу.

Из те велике историје оног дивног римског народа узет је предмет овој трагедији.

Римски народ је у то доба већ на ивици своје пропасти.

Поносни Рим, глава свега света, све већма тоне у калу порока и неваљалства, што се гомилама грђе из свију крајева света, кога је Рим освојио, па му се свети не оружјем, већ својим богатством и својим заносљивим раскошем. Пао је морал, пала стара римска virtus, а из темеља се тресе форум, на коме су стари Римљани потоњим вецима палили лучи слободе и љубави према својој отаџбини. Стуб за стубом се одрања, још мало па ће свазграда да се сјурва у млево.

У таквом Риму господари немоћни цар Клавдије. А њим влада Месалина, Месалином све, што је у целом свету најгнусније, најгрозније. Порок и неваљалштина дрмају Римом. Месалина је играчка порока и неваљалства. Клавдије и Рим је играчка месалинина. Нема тога порока, нема тог неваљалства, што Месалина није кадра учинити. Трује, убија, пали, жари, женама отима мужеве, матерама

синове, све, све само за свој ђеф, за своју страст. Нерона знате. А Месалина, ако га није претекла, достигла га је. Држава, друштво, породица — све је њена својина, нико ништа својим не сме назвати. Она осуђује и дели милост без суда, без повода — по милој својој вољи. Клавдије је сен.

„Та Клавдију сам ја господар још,
Отићи ћу му, рећи улогу;
А он ће слушат', плакат', смејат' се,
И љубит', мрвит' и убијати!
И све ће радит', како кажем ја! — “

Тако вели сама Месалина. (Стр. 79.)

Одмах у I. чину у петој појави (стр. 30.) овако карактерише Месалина Клавдија и себе:

„ — — — — — Ја сам ћесарка
Ал ко ми ћесар? већ се смејеш ти,
А имена му нисам рекла још.
Та лопта само, што је

(Показује на Нарциса)

ето тај

И други тамо-амо бацају!
Бојажљив деран, старо мутало,
Што главом дрма. — Је ли весео,
На крило мене узме слабакко,
Па опије се коцкар матори,
Побаца коцке, ником поникне,
Под трапезу се пружи у сву дуж,
Божанство моје хрче до воље —
Ох гада, гада! Чисто ми је зло! —
Врлине немам; ја сам свирена,
И врела, бујна и промењљива,
И богове и људе исмевам —
К'о ти — (Устане.) Ал љубави сам жељна ја!
И љубави и среће истине.
Да усрећена будем — иначе
Под завист своју сав ћу скопат' свет!

Немоћни Клавдије нема своје воље. А уз њу су доглавници и љубимци цареви. Њиховом помоћу тера она трговину са најсветијим правом римског грађанства, упропашћује силне коленовиће из првих римских породица. А све то још ништа није према пороцима, у којима се ваља Месалина као жена. Ту тек не зна граница њена дивља, необузdana, неваситна страст. Како историчари о њој причају, нећемо претерати, ако обележимо број њених милосника легионом.

Е ту Месалину узео је Вилбрант за предмет својој трагедији.

Да како, да особа таква, каква је Месалина, сама за себе не може бити главни карактер драми. Провитност од ње је Арија.

Арија и Месалина — најузвишенији пример верне љубе и матере, која све жртвује за част имена свог дома, и најнижи карактер жене, којој ништа није свето, да задовољи незадовољиву страст.

Две жене — две крајности!

Арија је жена Цецине Пета, негда консула. Пет је оптужен, да је био десна рука Скрибонијану, који је устао био против Клавдија. Довели га у Рим, да му суде. Доглавници Месалинини драже је против њега тиме, што јој напомињу, да је он муж Аријин.

Арија и Месалина знале се још као деца. И Месалина је још као дете омразила. Ево како се сама исповеда:

— Ја мрзим Арију.

— — — — —
 Још дете бејаш, а та мржња већ
 У мени с' роди. — Клета Арија
 У наш је често долавила дом,
 Па отац мој и мајка милена
 Од мене већма њу су волели.
 Пре времена је врела моја крв
 О сласти, миљу, злату сневала,
 О царевима — греху — мушкима —
 А она — она, као лабуд хол
 Са снежни крили главу дивала,
 Поносила се, мирно ходила
 По плавом чисто лебдећ' етиру,
 А рака оног на дну не виде,
 Ту црну завист, отров проклети,
 Што сам се рани, сам се тамани.

Таман да Месалина пресуду мужу Аријину изрече, јави јој робинџа, да је чека момак, кога је пре тога наручила. Месалина заборави мржњу. Дивља је страст превлада, све растера, па пушта преда се тог момка. Она га је дан пре само видила и занела се за њим. И он је њу само видио, и занео се за њом. Он је странац у Риму, па не познају иначе једно друго. Тек на том заказаном састанку виде он, да је она — злогласна Месалина, а она дозна, да је он син Цецине Пета и — Арије. Он се гнуша ње, ал на њено питање: „А љубиш ли ме?“ не може да угуши осећаја свог, па одговара:

„Да могу себе тако презрети,
 К'о тебе силно ја што милујем!“

Нагне се ван себе на њену руку; она му пољуби косу. Месалина му закаже ноћни састанак и обећа, да ће помиловати оца му и матер. Он — слаб, занесен младић дође јој и на тај састанак,

да спасе зар оца свог. Кад се Месалина врати, да пресуду изрекне Пету, она му — прашта.

Све се пренерази. Не зна нико, шта кошта то помиловање. Ал Нарцис јави Арији, где ће јој син бити те ноћи. Ова полети тамо, и увери се. Врати се кући и чека свог сина Марка у његовој одаји, а с каквим осећајима, види се из ових њених речи:

„Мог Марка нема, умр'о ми је син!
 Јест, умр'о, триред умр'о! — — —“

Пред зору долази Марко кући.

Овде је сад заиста врхунац целе трагедије, и према ономе, што напред рекосмо о Месалини, најбоље ће да карактерише Арију. С тога ево у целости целе четврте појаве треће радње, па нека уједно послужи и као пример, какав је српски превод.

Марко, Арија.

Марко. Да спавам? Ја? — Та крв у мени ври,
 О ребра лупа — то се не спава.
 Па шта ће бити самном? — Самном? — Ох!
 Та ником тако није било још
 Ко мени сад. Блаженство осећам
 А пропао сам, мислим: свиснућу.
 За навек оде покој, сан и мир,
 За навек радост, одмор душевни,
 Тај мелем благи чувства невиних!
 Све оде, оде! Тисућ' руку сад
 Да пружим за тим миром жељеним,
 Од мене би се опет украо,
 К'о вода, воће јадном Танталу.
 Од миља дрхћем — — страха, миља ли? —

(уžasне се.)

Ту неког има! — Где? — Ох, богови!
 У мени тужном следила се крв.
 Шта, ако мајка — — Бежи! Поглед њен
 Распараће ми срце болано.
 Ја не смем њојзи сада на очи!
 Претвараћу се, к'о да спавам ја,
 А санка немам —

(Оде у дво, повуче завесу. Арија седи на његовој постели, не личе се а нега гледа страшним погледом. Марко се стресао, посприго натраг а не говори ни речи; задржи се о столицу, падне на ку.)

Арија (устане). Ала си ми слаб!
 Издржат' не знаш мајке своје глед
 А треба сада свет да превиреш
 У загрљају лене царице.
 Но! Месалинин холи ћесару,
 Де устај!

Марко (дигне се) Мајко —!

Арија. Мачи име то!

Са врелих твојих звони усана
 Обесвећено, кужно, проклето.
 Па како да те сада повдравим?
 Отроваће ти свога Клавдија,
 Па тебе створит' својим ћесарем
 И господарем света овога.
 Та тако ти је обећала, ле'!
 Ил' бићеш ваљда други Сиције,
 За годину дана ћесар њен,
 Да скут јој носиш, да те грли та?

Ти —, Петов Марко, чедо дужности
И чедо части —

Марко. Мајко, престани!

Арија. Да ниси мене ти додирнуо!

Од Месалине идеш овај час.
Најгору, худу, ниску грешницу
На срце нежно да си притисн'о
И манито, без стида, дов'о њу,
К'о нева твоја да нам пређе праг —
Срамота, завор не би било то,
Ка' ово сад! Та тебе, сина мог,
Та тлачилица, руши-ћесарка,
На целој земљи прва блудница,
Проклетиња свег света највећа,
До престола те диже бешчасна.
Та ти си цигло ћуди њеној роб! —
Па шта ће бити? Да л' ћеш њојви ти
У грешну крв поштења улити,
Ил' она твојој дати отрова?
Док освета, убиство, варка, лаж,
И отровничка клета издаја
И неваљалство врсти свакоје
Из тебе створи новог Силија? —
Та не гледај ме; ето једнако
Из очију ти сија ова ноћ! —
Зар свету свему ја да кажем тад:
Тог Марка, што га проклињете сви
И презирете, ја сам родила:
То није Петов син, већ копице,
Без части, грешно зачео се он;
Пак вато поста то, што јесте сад!

Марко (једва говори). Да л' мајка сину своје збори то?

Арија. Ти с', Марко, некад био мени сив.

Ја немам сина Проклињем и час,
У болу кад ти с' обрадовах ја,
Кад родих тебе с чистом молитвом,
К'о радост моја чистом. Грешнице
И Месалине милосниче ти!
Ти одљуде, што оца каљаш свог —
Убице мајчине — ја те проклињем! —
Милосничина мужа уби, де!
Нек кличу теби као ћесару,
Са љубом својом кад се узвовах
По пијаноме стану војничком!
Па уби сваког, ко те проклиње —
И мене, мајку — па се клетви смеј!
Ти господару света, робе њен —
Та смеј се, Марко, мојим клетвама
И презири ме и прокуни ме,
К'о ја што тебе — Марка — сина мог —
Јединца сина, што ми остаде —

(глас је издаде; спусти се на столицу, јеца)

Ох, тешко мени — мајка сина свог!

Марко (мало после). Јест, ја сам проклет; то сам био већ,

Пре но што мајка рече мени то. —
Дотаћи те се нећу, не бој се.
Спасења мени нема, проп'о сам.
Обещашћен и презрен, Петов син,
Кад уз њу будем, проклеће ме свет,
А не хтеднем ли, њена освета
Зацело ће ме стићи — баба мог
Умориће ми, ако побегнем —
Одасвуд пропаст!

Арија.

Хајде, јуначе,

Свом бабу јадном дођи главе ти!
Та страсти њеној част си продао,
Па жртвуј баба њеној мржњи и сад!
К'о плашљив роб што бона госу свог,
Од мечке бежећ', њојви напушта,
Е тако и ти подај баба свог,
Нек освета га њена убије;
Срамота твоја тежа му је смрт!

Марко. Не, не! Да бабо умре — с мене, он —

Помозите ми, добри богови!
Ни помислити не смем. Мајко, чуј,
Помози мени, не терај ме, не,
Срамотом, бегством да га убијем,
Најбољег оца, мужа, човека —
Па ја! Та он је био понос мој!
Јест, он, и ти, и част, да, троје вас,
Ви бисте мени живот, срећа, свет;
Ти ниси већма баба љубила
Ни бабо тебе, нег вас двоје ја.
Од богова сам био дичнији —
Па како рече —

(узме је за хаљину)

„чедо дужности

И чедо части“ — — Ја зар, Марко твој,
Да тебе скрушим, оца убијем!

Арија. О Марко! Марко!

Марко (држи се за њену хаљину). Не терај ме, не!

Та једну реч ми реци, једну реч.
Ја не знам, како догле дође то.
Са неба муња прожеже ми крв,
А ја полетих тад на њену груд,
Је л' тако било? Не знам, мајко, ја.
Помови ми. Ох, сутра дође ли,
Та заклела се — догнаће је бес —

Арија (устукне). Зар амо? — Устај!

Марко. Да ме уз а-се

На својих колих свету покаже —
Кроз улице —

Арија. Ох, чујте, богови!

Марко. Окан' се богова — де, једну реч
Изреци сину своме. Нећу ја
Ни роб јој бити а ни ћесар њен,
Ни убит' вас, ни каљати вам част.
Научи мене, шта да радим сад,
Срамота ова да ми угине,
Пре него што се обелодани
И баба мога јадна сатари!
Да бабова ме клетва не стигне,
Са уста твојих да се стоји мраз,
О мајко —

Арија (јак узбуђена). Марко!

Марко (дигао се, узео ју за руку). Тако т' љубави —

Та љубила си мене некад ти —
И тако теби срца матерњег,
Под којим си ме негда носила:
Шта сад да радим, реци, мајко, шта?

Арија (згрози се). Ох, не питај ме!

Марко. Још док не сване,

И Месалина — док се дану још
Срамота не открије — — реци ми!
Кад спаса нема више сину твојом —
Кад љубав њена највећи је срам,

А мржња мени пропадет, вама смрт —
Кад бегство моје баба убија — —
Шта онда, мајко?

Арија *(одане од душевне борбе; не сме у њ да гледа)*.

А ти умри!

Марко *(ужасне се. За тим потмуло)*. Ох!

Да умрем, је л' ? — И мајка вели то. —
Умрети!

Арија *(лагано се обрће њему)*. Марко!

(у очајању покрије лице рукама а сва се згрози).

Марко *(показује се миран)*. Имаш право, јест!

Са ума сметох, ко сам био ја.

Сад опет внадем: Петов Марко сам.

За част да живим или никако:

То мислио сам, откад себе знам —

И живио сам тако — вато сад

Умрети морам. Тешко мени, ој!

Та како дође изненада то! — —

Ох, не плачи ми, мајко, молим те;

У мени онда порађа се страх,

Од смрти страх, што дваред убија.

Опрости, мајко! Мој је био сан

И заклетва, да тебе уерећим,

Да срце твоје понов испуни,

Да син ти буде дика, те да тад

Најсретнија римска мајка будеш ти —

Е то су били снови м'ји, јест,

Животом ти се својим заклињем —

И као што умрет' морам!

Арија. Марко, ти!

Не, не! Ти не смеш —

Марко. Јоште данас, сад.

Арија. Не, не!

Марко. Што велиш сад: „Не, не!“ а знаш

Да мора бити? — Твој сам, мајко, син.

Из Шпаније кад оно пође ти

У Далматију, када бабу мом

О глави ишли кивни душмани,

(показује прстен на Аријиној руци)

У прстен тада усу отрова;

Па „дође л'“ рече, „кад страховит час,

Да бират' ваља ругло или смрт,

К'о Ханибал ћу тада згнути.“

То жена рече! — Ја сам њезин син.

Умрећу сад к'о јунак!

Арија. Сине мој!

Марко. Да ниси мене ти додирнула!

Од Месалине дођох овај час

У мртву сину част кад васкрсене,

Тек онда, мајко, смеш ме дирнути.

Ох не гледај ме, па ми не плачи

Ја мирну тебе већма милујем;

Поносвије ћу тада умрети.

Па судићемо тако, ти и ја,

И убићемо тога Марка ми! — —

Обреци мени, дај ми свету реч:

Мом бабу никад нећеш рећи то.

Срамота нека самном погине.

Нек мисли свет: угушила ме крв —

Ил' пукла жила — што му драго још.

Одрећи ће се тада царица —

Да што би силом? Ал' ће штедит' вас

У покој души милоснику свом.

Свом бабу живот ја ћу спасти тад.
То ј' мелем, мајко! То је златан мост
На онај свет! Мој бабо живиће,
И ја ћу живит' вама у срцу!

Арија. На онај свет! Зар ти? Ох, сине мој!

Марко. Савладао те бол. Де реци још

Једаред само: „А ти умри!“

Арија. Не!

Да умреш ти! Мој слне једини!

Животу моме слатка утехо!

И надо снова мојих! Та зар ти,

Што души мојој дика —

(гледа га у очајању)

Ипак, да,

К'о грован што је овог часа бол —

Ти живит' не смеш! Мораш умрети.

Кад тебе нема, ја ћу за тобом!

Марко. Ја умрет' морам, ал' ти замном не.

Ти живи за мог драгог бабајка.

Па реци њему —

(С лева, где је застор на вратих мало одвучен, опази, да свањива; тргне се)

Зевсе! Гле, већ дан

Провирује са бледим погледом.

Ох, то је зора мени последња — —

Дај, мајко, отров; дај, да брзо умрем!

Арија *(устукне)*. Не, не!

Марко. Тај отров неће издати,

На који начин мени дође смрт;

А мач би изд'о. Лено име, глас,

Преживит' мора мене — дај ми, дај!

Арија. Не могу, не!

Марко. Зар ниси Арија?

О мајко, зар да жена будем ја? —

Тај отров брже свлада; смилуј се

Па дај га сину!

Арија. Сине! Марко мој!

Да пијеш отров, мајчин јединче!

Марко. Кад умрет' морам, морам тражит' смрт.

(свата је за руку)

Дај руку! Отров —

Арија *(пада на колена)*. Живи! — Бежи! Ох!

Марко. Да баба свога убијем и част?

Та буди, мајко, стара Арија

Па реци мени: „А ти умри!“

Арија *(у очајању)*. Ти!

Ох немој! Живи!

Марко. Шта још оклевам?

Та дај! *(отме јој прстен)*

Арија *(крикне)*. О сине!

Марко *(отвори прстен. попије отров)*

Збогом остај ми!

Мом бабу кажи: нагло дође смрт.

Па поздрави га ал' му немој ти

Срамоте моје издат' — — прости ми —

(пада)

И благослови, мајко, сина свог!

Арија. И дањућеш ми!

Марко. Дај ми благослов —

Арија. Ох Марко!

Марко *(крене)*. Дај! О дај!

Арија. Убицу свог

Благосиљам —

(глас је издаде; падне на Марка)

Марко. На сад на самрти
 Ја опет син сам Петов, Ар'јин син. —
 О збогом, мајко! Баба поздрави!
 (издана)

Арија (дигне се у пола)
 Мог Марка нема! Нема сина мог!
 (Завеса пада.)

Затим се радња приближује катастрофи исто тако природно, као што се попела до врхунца. Месалинина љубав њена је пропаст, сама се уплела у клонку. И баш љубав према Марку, аријиним сину, упропастиће је. Нарцис је још у дванајестом часу опомиње, да се мане Марка. Вели јој:

— — — Од свију њих,
 Што римска мајка лепе родила,
 Ниједног теби нећу бранити.
 Ал овог не дам, не дам ништо! —
 Одреди с' њега! Нек са својима,
 Куд теби драго оде данас још (Стр. 76.)

Заман! Грешница таква мора пропасти, баш са своје кривице.

Помиловала је Пета. А народ виче по улицама широког Рима Пета за цара. Буна се диже. Доле с Клавдијем! А то значи и: Доле с Месалином! Све то не чује Месалина.

(Свршите се.)

Л И С Т И Ћ И.

Г Л А С Н И К.

(Матица Српска.) У јесењашњој седници књижевног одељења прошле године закључило се, да се књижевно одељење свака три месеца састаје, а то све зарад бољег унапређивања и неговања наше књижевности. Први такав састанак био је 8 (20.) децембра пр. г., на коме је књижевни одбор поднео одељењу извештај о свом раду од главне скупштине амо. Али онајважније, што се на том састанку збило, била је реч, како да се изведе закључак скупштински у погледу задужбине Пожежана Пере Кољевића. Свих пет чланова одбора, који је изаслан, да пронађе и предложи начин, како да се издају књиге за народ, слажу се у главном у својим предлозима и одбору од четворице је остављено, да из свих тих предлога начини један и да га поднесе одељењу, које ће се 12. (24.) јануара ове године тога ради састати. У срцу се варадовати мора човек, кад види, да се већ једном озбиљно прегло, да се великој нашој на родној нужди помогне. Досада се то више пута већ покушавало, али овај мах зајемачно неће проћи на лихо. Поред свог уверења, да ће „Матица Српска“ извести овај спасоносни и по род корисни смер, прикрада нам се нека зебња. Наш народ слабо чита, за књигу да изда тврд је, на српски свештеник, српски учитељ у првом је реду позван, да свом снагом својски настане, да народу књига омили, да народ више хата за своје добро, за просвету. Шта све не чине Немци, Французи и други сретни народи да просвету у свом народу рашире, ту су вечерња предавања, ту су путници-предавачи, ту су ратарске читаонице, свештеник самовона, учитељ у свакој прилици, кад с народом у додир дође, треба да народу говоре, да му сладе и доказују његово право добро. Они треба да се на руци нају „Матица“ нашој, да прихвате њезине књиге, па да их у народ унесу и овај да их чита. Пође ли се овом приликом на боље, у народу ће се опазити брво благодет-последнице, родољуб неће тад очајавати о будућности српског народа, а дух Пере Кољевића, добротвора народног, радоваће се тамо у висини.

(Светосавска беседа у Бечу.) Српско академијско друштво „Зора“ у Бечу приређује на св. Саву о. г. беседу у великој дворани Hôtel Zillinger-а (Wieden, Hauptstrasse Nr. 25.) с овим програмом: 1. Поздрав од председника „Зо-

ре“ г. Пав. Јевтића. 2. „Светосавска песма“, пева друштвени збор. 3. а) Gounod: „Marche romaine“; б) J. A. Pachet: „Allegro scherzoso“, у четири руке свирају гђице: Софија Стајића и Јовевина Замперици. 4. М. Топаловић: „Јевреџа“, пева друштвени збор. 5. а) L. Arditi: „L'estasi“, Concert-Walzer; б) Marchesi: „La Folletta“, са пратњом на гласовиру, пева соло гђица Берта Принц, чланица поворишта: Theater an der Wien 6. „Мученица“ од Ђуре Јакшића, декламује члан Зорин г. Милорад Шимић. 7. Dancal: „Rêverie“, Ор. 66, свира соло на виолини г. Фрањо Хубер, прати га на гласовиру г. Карл Гиршик. 8. Д. Јенко: „Богови силни“, пева друштвени збор.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

Неговање вештине у Панчеву. Црквено-певачко друштво панчевачко, као наше најстарије, стекло је велике заслуге за српску музику. Оно је пустило многе песме у народ, оно је и награде за њих давало, ту су поникле и прве српске оперете: „Зидање Раванице“, „Женидба Душанова“ и т. д. С тога држимо, да ће свакога Србина, који љуби вештину, интересовати, кад му јавимо, да је и данас ово друштво не само снажно, но и одушевљено за свој позив, те да и данас, где толиких певачких друштава има, стоји на првашњој својој висини. Прошло је 20 година, како наше певачко друштво редовно службу Рандхартигерову (за сопран, тенор, баритон и бас) пева, а ванредно је певало за то доба и народну службу од Корнела и вештачку од Хоррејшека. Но данас имамо да забележимо ту лепу појаву, да је наше друштво певачко овдашње грађанство о Божићу изненадило са новом литургијом од Давидова и Вортганскога за сопран, алт, тенор и бас. Како је учење исте литургије врло касно отпочело, то се држало, да ћемо је моћи тек о Ускресу чути, и с тога је општа радост била дваред већа. Ова је литургија од особитог, величанственог утиска, а наиме верују, свјат, тебе појем и други зборови. Може се слободно рећи, да су сва парчад у служби овој концертна. Појање је било врло прецизно; а како има силних упадња од појединих гласова, то се на истима најбоље видела велика сигурност певача. Начин појања (Vortrag) показао је добро школовање. Ова служба захтева огроман кор, и наше певачко друштво ставило је 70 певача и певачица, што

најбоље говори о смислу наше публике, што га за музику има. Први дан Божића певало је певачко друштво у доњој, а други дан у горњој цркви. Публика је васколика била не обично одушевљена, и ми смо само тумачи општег осећаја, кад јавно искажемо певачком друштву благодарност српског грађанства у Панчеву. Стране публике беше оба дана много, јер је збиља имала духовни концерт, који се у доњим местима нигде уживати не може.

Но да би уживање потпуно било, побринула се црквена општина, да и кор више девојачке школе, који такођер под управом коровође певачког друштва г. Мите Тошаловића стоји, у исто доба ступити може. С тога је умољен стари панчионовани учитељ г. П. Михаиловић, да он овај кор управља, те је исти народну службу у 2 гласа од Тошаловића појао први дан у горњој, а други дан у доњој цркви. Тешко да ће бити још ког српског места, где се корално појање толико развило, да се у један мах у двома црквама слушати може. За све то васлужује г. Мита Тошаловић на истрајности, коју је овом приликом најбоље посведочио, опште привање, а ми се с правом надамо, да ће код те снаге, којом панчевачко певачко друштво располаже, г. Тошаловић уз нови одбор, који ће услед договора свију чланова му бити изабран, истрајност ту употребити на стално корачање у напред а с делима вештачким од еминентне вредности, која ће свакоме засведочити, да је излишно за нас Србе свако ново образовање „Филхармонског“ и другог ког друштва, која ма како да лепо по имену звуче, у ствари само то смерају, да српску и словенску музику угуше, а ваша српска средства за туђе цељи употребе. Зато скупљајмо се око свога друштва, дигимо му сталним радом угледа и у страном свету, јер је углед друштва, углед наш. Да Бог да, да оперу „Лејла“, коју нисмо имали срећу чути прошлог лета, чујемо у новој 1885. години, и да сваке године по једно тако вештачко дело на овдашњој српској позорници приказано видимо, што све може лакоћом да буде, ако ова истрајност, која је ове зиме у друштву владала, постане стална. У то име слава српском црквено-певачком друштву у Панчеву!

— 0.

ЌЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Лорд Тенисон, славни енглески песник, који се са своје наклоности према српском народу врло одликује, и чијег је „Енох Ардена“ препевао Змај-Ј. Јовановић на српски, написао је сад и драму, „Тома Бекет“. Критика вели, да се Тенисонова „мека лирика на тврдом мрамору драмског песништва растопила у неизвесност“.

— „Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes“ доноси у првом овогодишњем броју свом занимљив и поучан чланак „Публика и критика“ од Ернста Екштајна. У том чланку не полаже писац велику вредност на тако звану стручну критику, особито ако је субјективност диктира у перо. Он вели, да је публика у том погледу меродавнија, јер инстинктивно нагиње добрим списима, ма и противно „стручној“ критици. Шта више, он полаже већу вредност на усмену критику него на писану. Примера ради наводи песника Мовентала, ког је критика нападала сваком приликом, а опет није могла да стане на пут, да Мовентал не дође до сјајне популарности. То исто вели и за шаљиве игре Павла Линдауа и за романа Феликса Дана (Dahn).

— Др. Краус, који се бави нашом књижевношћу, издао је досад већ две књиге о гаткама југословенским, а трећа је у штампи. Исти је написао „Обичаје јужних Словена“. Све то на немачком језику. Цена је књизи „Обичаји“ ф. 7-80.

— Тургењевљеви „Ловчеви записници“ преведени су и на словеначки. Ишли су неки дан у наклади „Матице Словенске“ а у преводу Фр. Ремца. У нас је лане изашла прва књига тих „Ловчевих записника“ у преводу Бранка В. Константиновића а наклагом књижаре Бека и Косанића у Панчеву. Исти нам је млади преводилац уступио за наш лист једну причу из друге књиге „Ловчевих записника“ и та ће почети излазити у једном од идућих бројева.

— „Морал у драми, епу и роману“ зове се нова француска књига од Лисијена Ареата. Зацело знаменита новина на пољу естетике.

— Кад је књижевност огромна, шта све неће произвести. Неки Ернест Енгел препевао је Омирову Одисију у строфе Нибелуншке.

ИЗЈАВА.

У првом броју „Стражилова“, које је у Новом Саду под уредништвом госп. Јована Грчића почело да излази на страни 24-ој, тамо, где се моје „песме“, што их је књижара Ђермекова и Матића издала, приказују, наводи се, да о Арањевој песми „Романца о чели“ није речено, да је превод.

Како би се сваки неспоразум избегао, овим изјављујем, да је то онаква погрешка, коју сам и сам тек онда приметио, кад сам тај приказ читао. Иначе кад је та песма у „Јавору“ за год. 1877. на страни 1301 (бр. 41.) први пут штампана, — и кад је 1882. год. 15. дек. на Арањевом концерту у Сомбору декламована, онда је именован био извор, из којег сам је црпео, па с тога држим, да ми се та груба погрешка не може замерити.

У Сомбору 4 ог јан. 1885.

Мита Поповић.

САДРЖАЈ: Трива вирац. Слика из Потисја. (Наставак.) — Алемови. Сретна цура V—IX. (Свршетак) — Разни путеви. Приповетка Милана Савића. (Наставак.) — Немилостивој драгој. (Постојница) од Б. Бранчића. — Српске народне песме упоређене с бугарским од Ђорђа Магарашевића (Наставак.) — Прост мотив од Јана Неруде, с чешког од Н. — Путописне црте. Сlike из Италије. Из Напоља у Казамићолу. Од дра Ђорђа Дера. (Свршетак.) — Књижевност. „Арија и Месалина“ — Листићи: Гласник. — Повориште и уметност. — Књижевне новости. — Изјава г. Мите Поповића, прештампана из „Бачванина“.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.